

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureauonderzoek en boringen bij de
basisschool in Hijum, gemeente
Leeuwarderadeel (Fr.)**

G.J. de Roller

ARC-Rapporten 2003-72

Groningen
3 maart 2004
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/293
Provincie	Friesland
Gemeente	Leeuwarderadeel
Plaats	Hijum
Toponiem	Basisschool
Kaartblad	6A
Coördinaten	180.125/589.500
Periode	–
Type object	–
Type bodem	Klei
Geomorfologie	Kwelderafzettingen

1.2 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een bureauonderzoek en boringen wordt gevormd door de plannen van de gemeente Leeuwarderadeel om nieuwbouw te plegen op de lokatie van van de Basisschool (Arjen Roelofsskoalle). Omdat de lokatie aan de rand van de dorpsterp van Hijum ligt, heeft het gebied een hoge trefkans op archeologische resten. Daarom heeft de gemeente conform het verdrag van Malta besloten om voorafgaand aan de nieuwbouw een archeologisch onderzoek te laten uitvoeren. Zij heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) de opdracht gegeven om het onderzoek uit te voeren. Het veldwerk vond plaats op 3 december 2003 en werd uitgevoerd door drs. ing. G.J. de Roller en M. Boltje.

1.3 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de rand van de dorpsterp aan het Leyesterpaed 4 (afb. 1 en 3). Het onderzoek heeft als doel om na te gaan of de terpvoet op deze lokatie aanwezig, wat de bodemopbouw is en of fossiele cultuurlagen aanwezig zijn.

1.4 Werkwijze

Om de doelstelling te verwezenlijken is eerst een bureauonderzoek uit gevoerd waarbij de beschikbare gegevens zijn geraadpleegd zoals de bodemkaart, de bekende meldingen in het archeologisch informatiesysteem voor Nederland (Archis) en de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE). Daarnaast zijn op het onderzoeksterrein in totaal acht boringen gezet (zie afb. 2). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te krijgen. De raai-afstand bedraagt 10 meter en de onderlinge boorafstand is 15 meter. Ten zuidoosten van boring 7 kon niet geboord worden omdat daar nutsleidingen lopen.

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts. De boringen zijn tot ruim 2 meter onder het maaiveld doorgezet. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies zijn beschreven en opgemeten. Er is gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Er is geen oppervlaktekartering uitgevoerd omdat het terrein als schoolplein in gebruik is en voorzien is van een grasmat en verharding.

2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek en geo-archeologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de FAMKE voor de IJzertijd en Middeleeuwen¹ zodanig dat er een karterend onderzoek moet plaatsvinden (afb. 3). De bodemkaart geeft aan dat het gebied aan de rand van de dorpsterp ligt op een 'hoog' kleilandschap tussen de 0,50 en 1,50 meter +NAP (afb. 4). De terp ligt op een kwelderwal en ter hoogte van de ijsbaan is de terp afgegraven.

Archis geeft aan dat er uit de directe omgeving geen meldingen van archeologische vondsten zijn maar wel vier archeologische monumenten, namelijk:

- CMA-nr. (Monnr.) 06A-051 (7535)
Status: te beschermen monument
Gemeente: Leeuwarderadeel
Plaats: Hijum, dorp
Coördinaten: 180.340–589.550

¹800 v. Chr.–1500 n. Chr.

verdiepte gebieden (ijzertijd-middeleeuwen)

AMK-terreinen

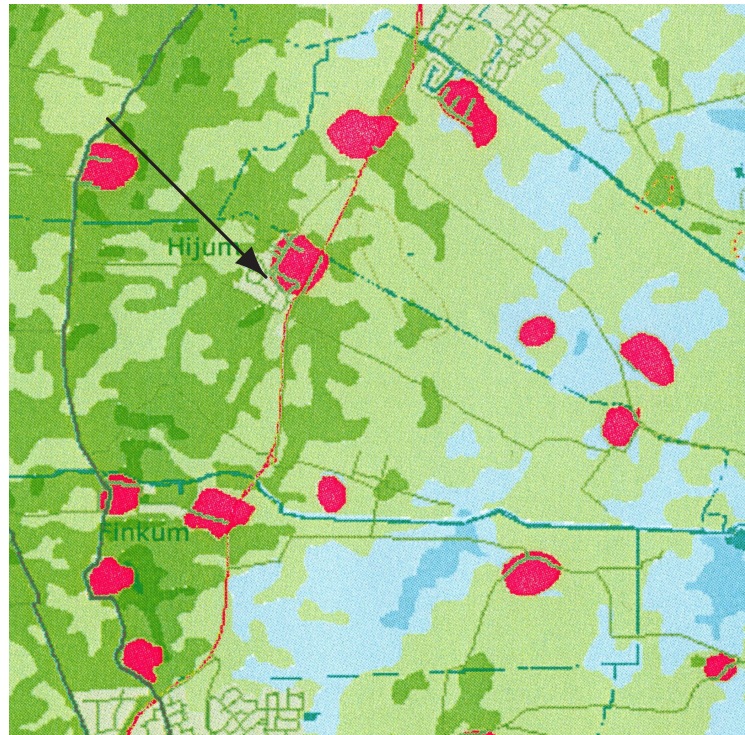
•

Advies (ijzertijd-middeleeuwen)

- ① karterend onderzoek
- ① onderzoek afhankelijk van ingreep
- ① nader onderzoek nodig
- ① in verdieping
- ① nog geen advies
- ① geen onderzoek nodig

water

Afbeelding 3 Advieskaart IJertijd–Middeleeuwen. Bron: FAMKE, provincie Friesland.
De pijl geeft de ligging van het onderzoeksgebied aan.

Afbeelding 4 Bodemkaart met landschapstypen. Bron: FAMKE, provincie Friesland. De pijl geeft de ligging van het onderzoeksgebied aan.

Waarde(n): wetenschappelijk, cultuur-historisch, cultuur-landschappelijk, zichtbaar

Object:

Terp (restant): Late IJzertijd–Late Middeleeuwen² Bij een booronderzoek zijn terplagen met een dikte van ca. 3 meter aangetroffen.

- CMA–nr. (Monnr.) 06A-076 (9256)

Status: attentiegebied

Gemeente: Leeuwarderadeel

Plaats: Hijum, zuidwest

Coördinaten: 180.080–589.360

Waarde(n): wetenschappelijk, zichtbaar

Object:

Huisterp (restant): Late Middeleeuwen Het betreft een onbebouwd restant van een afgegraven huisterp.

- CMA–nr. (Monnr.) 06A-109 (9289)

Status: meldingsgebied

Gemeente: Leeuwarderadeel

Plaats: Hijum, zuid

Coördinaten: 180.150–589.260

Waarde(n): wetenschappelijk, cultuur-landschappelijk, zichtbaar

Objecten:

Terp: Late Middeleeuwen en resten van een stins

Het betreft een verhoogd en onbebouwd terrein, waar een stins heeft gestaan.

- CMA–nr. (Monnr.) 06A-133 (15329)

Status: meldingsgebied

Gemeente: Leeuwarderadeel

Plaats: Hijum, dorp

Coördinaten: 180.300–589.425

Waarde(n): wetenschappelijk, cultuur-historisch, cultuur-landschappelijk, zichtbaar

Object:

Dorpskern: Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd C³

Het betreft de dorpskern van het terpdorp Hijum.

²250 v. Chr.–1250 n. Chr.

³1050–heden.

De oude kaarten uit 1832⁴ en 1880⁵ geven aan dat de bebouwing tot de terp beperkt is. Er is op de Topografische en Militaire kaart van het Koninkrijk der Nederland een vaart aangegeven die vanaf de Hijumervaart westelijk om de terp loopt en eindigt bij het onderzoeksgebied.⁶ Deze vaart bevindt zich onder het ‘Oerd’ en ligt ter hoogte van de oostgrens van het onderzoeksgebied. De vaart is vermoedelijk gebruikt voor het afvoeren van de terpaarde. De ligging van de vaart komt overeen met verhalen van de bewoners.

Gezien de concentratie van huisterpen ten zuiden van het dorp kunnen buiten de hoofdterp meer huisterpen aangetroffen worden en op de kwelderwal kunnen bewoningssporen aanwezig zijn die van voor de terpbouw dateren. De terpvoet kan onder het huidige maaiveld doorlopen. Een inventariserend veldonderzoek door middel van karterende boringen is dan ook zinvol.

2.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw bestaat van onder naar boven globaal uit (bijlagen 1 en 2):

- kalkarme, sterk zandige, klei (een kwelderafzetting met een groenblauwe kleur) die geleidelijk overgaat in :
- blauwe zandige klei waarin zich een vegetatiehorizont bevindt. Aan de bovenkant vertoont de vegetatiehorizont sporen van verspoeling. De blauwe zandige klei zet zich voort boven de vegetatiehorizont en gaat geleidelijk over in:
- grijze, zandige, iets kalkhoudende klei
- bouwvoor.

Boring 7 wijkt af omdat er een humeuze laag onder de bouwvoor aanwezig is.

Tijdens het archeologische onderzoek zijn geen vondsten gedaan in de boorkernen. Een oppervlaktekartering was niet mogelijk omdat het onderzoeksgebied als schoolplein in gebruik is.

3 Conclusie

Op de onderzoekslokatie bestaat de ondergrond uit kwelderafzettingen met op ongeveer 2 meter onder het maaiveld een vegetatiehorizont. Aan de noordoostgrens van het gebied heeft vroeger een vaart gelopen. Er bevinden zich geen terplagen onder dit terrein. Vanuit archeologisch oogpunt zijn er geen belemmeringen voor de bouw van de nieuwe school.

Mocht men bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch op archeologische resten stuiten dan dient men contact op te nemen met de Provinciaal Archeoloog.⁷

⁴Internet, www.dewoonomgeving.nl

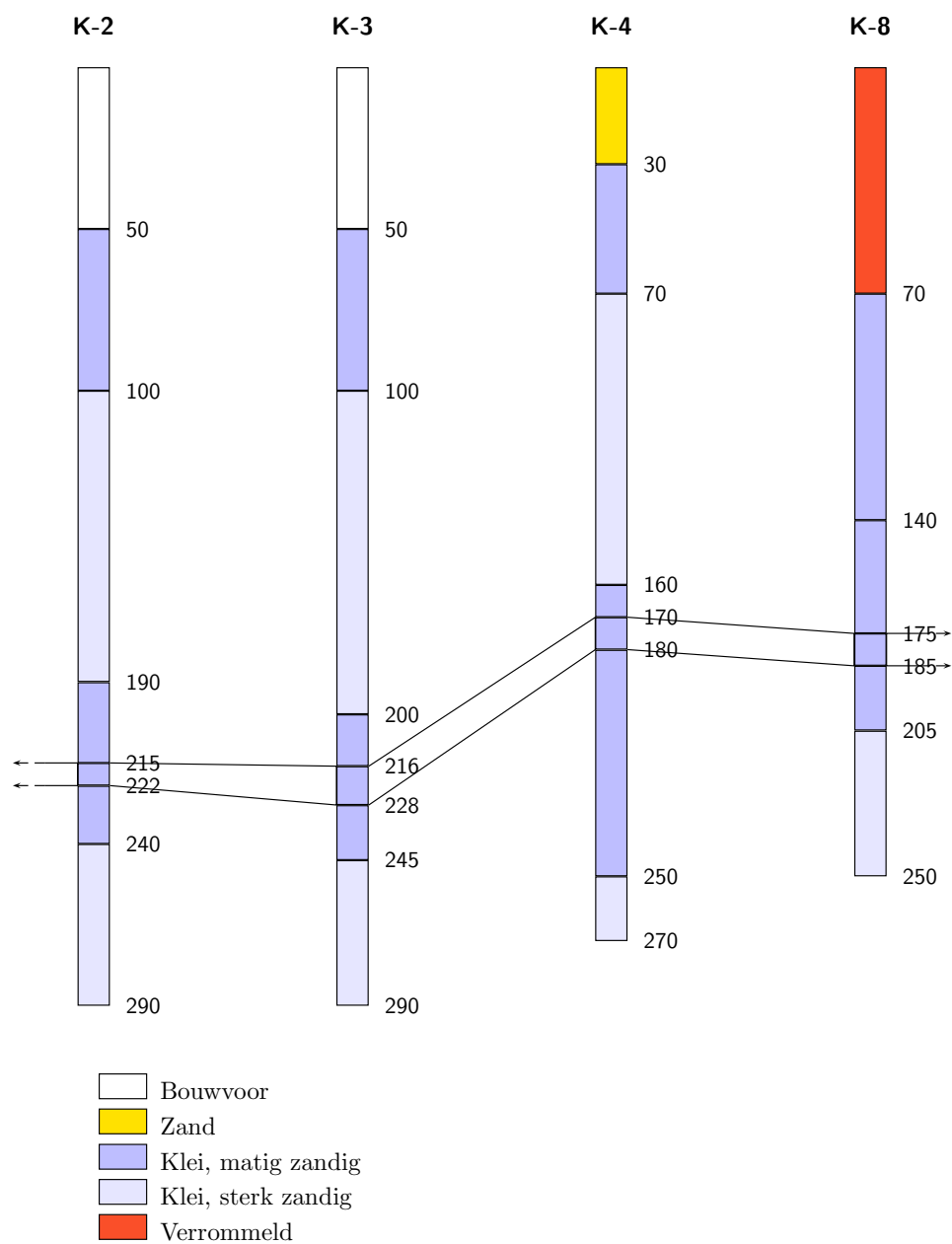
⁵Kuyper, Gemeente Atlas van Nederland 1865-1870.

⁶Blad 6, verkend in 1854.

⁷Dr. G.J. de Langen, provincie Friesland, Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden, tel: 058-2925487.

Bijlage 1 Boorraaien

De vegetatiehorizont is met met een dubbele lijn aangegeven. Tekening: G.J. de Rol-
ler.

Bijlage 2 Boorstaten

De diepte is in cm onder het maaiveld.

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden zijn:

BV	bouwvoor	Kz2	klei, matig zandig	h1	zwak humeus
FZ	zand	Kz3	klei, sterk zandig	h3	sterk humeus
Kz1	klei, zwak zandig				

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	BV		scherp	donkergrijs	
100	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	kalk
170	Kz3		scherp	lichtgrijs	iets kalk
190	Kz1		geleidelijk	blauwgrijs	
200	Kz1	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
270	Kz1		geleidelijk	blauwgrijs	iets kalk van 240-200 cm onder maaiveld
272	Kz1	h1	geleidelijk	bruingrijs	
278	Kz3			blauwgrijs	geen kalk

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	BV		scherp	donkergrijs	
100	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
190	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	
215	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
222	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
240	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
290	Kz3			groengrijs	

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	BV		scherp	donkergrijs	
100	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
200	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	metaalconcreties, kalk
216	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	kalk
228	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
245	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
290	Kz3			lichtgroenblauw	

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	FZ		scherp	grijs	
70	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
160	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	metaalconcreties
170	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
180	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
250	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
270	Kz3			groenblauwgrijs	

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	BV		scherp	donkergrijs	
90	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
170	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	
200	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
215	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
240	Kz2		scherp	blauwgrijs	
285	Kz3			groengrijs	

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	FZ		scherp	grijs	
40	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	
80	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
145	Kz3		geleidelijk	lichtgrijs	
195	Kz2		scherp	blauwgrijs	
202	Kz2	h3	scherp	bruingrijs	vegetatiehorizont
230	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
290	Kz3			groenbruingrijs	

boring 7

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	BV		scherp	donkergrijs	
70	Kz3		scherp	donkerbruingrijs	
150	Kz2		geleidelijk	lichtgrijs	
175	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
190	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
215	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	wortelresten
290	Kz3			groenbruingrijs	

boring 8

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
70			scherp		
140	Kz2		scherp	lichtgrijs	
175	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
185	Kz2	h3	geleidelijk	bruingrijs	vegetatiehorizont
205	Kz2		geleidelijk	blauwgrijs	
250	Kz3			lichtblauwgrijs	